

SZARVASMARHAFÉLÉK I.

A BÖLÉNYEK

Dr. Kenéz Árpád
Állattenyésztési Teljesítményvizsgáló Kft.

E cikkkel egy hosszabb cikksorozat veszi kezdetét, amelynek első cikkei a fajokat mutatja be (genetikailag legközelebb álló fajpárokat), majd a folytatásban a fajok közötti hibrideket és az azokkal kapcsolatos érdekességeket vesszük górcső alá.

Az elkövetkezendő hat cikkben tárgyalt állatok a

tülkösszarvúak családjának (Bovidae), tulokfélék (Bovini) nemzetségébe tartoznak, melyben összesen 7 nem és 23 faj található. Gazdasági jelentőséggel azonban csak a nagyobb testű fajok bírnak, hiszen húrukért, tejükért, bőrükért vagy éppen erejükért tenyésztik őket évezredek óta. A sort a bölényekkel kezdjük.

AMERIKAI BÖLÉNY (*BISON BISON*)

Előfordulás: Észak-Amerikában a prérin, füves területeken fordult elő kisebb nagyobb csapatokban (4-20 tehén a szaporulatával), a bikák külön élnek. Ez a kép egészen a nagy mézszárlásokig volt így. Manapság már főként csak védett területeken, rezervátumokban vagy háziasított formában, farmokon találjuk meg őket. Fűveket, levelet, bogyókat, kérget esznek.

Megjelenés: Két alfaja létezik. A nagyobb testű, nagy púpú alfaj az erdei bölény (*B. b. athabascae*), a kisebb testű, kis púpú pedig a préri bölény (*B. b. bison*). Az ivari dimorfizmus szembetűnő, a bikák jelentősen nagyobbak a teheneknél. Hatalmas fejük és mellkasuk van, a test hátsó része sokkal „gyengébb”, a szőrzetük a fejen fekete, durva, hátrafelé barnára vált és a mar mögötti részen már egészen rövid. Hideg időszakban a szőrzet megvastagszik. A szarvaik rövidek, kissé kifelé-hátra majd felfelé görbülnek.

Marmagasság: 157-186 cm

Testhossz: 318-380 cm

Súly: 318-900 Kg

Szaporodás: A bikák 3 évesen, a tehenek 2-3 éves korukra válnak ivaréretté. A bikák viszont sok esetben csak 6 éves korukra tudnak utódokat nemzeni, mivel ekkor érik el a viaskodás során azt a testméretet, amivel dominánsnak tudnak lenni, és kiharcolhatják a párzási lehetőséget.

1. kép: Kifejlett amerikai bölénybika (Fotó: Tegawi, Pixabay)

A tehenek 285 nap vemhességet követően ellik meg a borjakat. Az ikerelés ritka.

Egyéb: Évente kétszer vándoroltak, de ez mára a civilizáció agresszív terjedése miatt erősen korlátozott. Jó úszók, gyorsan futnak (50-60 Km/óra). Szaglásuk, hallásuk kiváló, de látásuk rossz. Az indiánok élete nagyban függött ezektől a jószágoktól. Az elejtett állatok minden porcikáját felhasználták. A pionírok által megkezdett bölényirtás eredményeképpen kis híján kihalt az amerikai bölény. A 19. század végére alig maradtak egyedek, a genetikai állomány beszűkült, az akkori nemzeti parkok segítségével sikerült megmenteni és később felduzzasztani az állományt.

2. kép: Amerikai bölénytehenek a borjaikkal (Fotó, David Mark, Pixabay)

EURÓPAI BÖLÉNY (*BISON BONASUS*)

Előfordulás: Az európai bölény az erdős-sztyepp vagy lombhullató erdős területeken fordult elő egykoron főként Közép- és Kelet-Európában. A kutatók szerint három alfaj létezett: síksági erdei bölény (*B. b. bonasus*), kaukázusi vagy síkvidéki-kaukázusi bölény (*B. b. caucasicus*) és a kárpáti bölény (*B. b. hungarorum*). Az amerikai bölényhez hasonlóan a tehenek kisebb-nagyobb csordákba rendeződnek borjaikkal, míg a bikák magányosan vagy kis csapatokban találhatók meg.

Megjelenés: Arányosabb felépítésű, mint amerikai rokona. A mar tájkán a nyakon és a fejen hosszabb, sűrű, durva szőr található, amely az állon szakállt alkot. A színük a sötétbarnától a világos barnáig változhat. Az ivari dimorfizmus nagy a bikák javára.

Marmagasság: 160-195 cm

Testhossz: átlagosan 290 cm

Súly: 300-1000 kg.

Szaporodás: A tehenek kb. 275 nap vemhesség után hozzák világra borjaikat. Rendszerint egyet. Az ikerelés előfordulhat.

3. kép: Európai bölénybika (Fotó: Ridoe, Pixabay)

Egyéb: Az utolsó vadon élő magyar európai bölényt Erdélyben lötték le 1762-ben. Azóta csak nemzeti parkok segítségével sikerült a kis híján kihalt állatfajt megmenteni. Ebben élen jár a lengyelországi Białowieżai Nemzeti Park a rezervátumában kialakított fajmentő tenyésztési programjával. 2009-ben is innen jöttek szakemberek Magyarországra, hogy megtekintsenek egy, a faj visszatelepítéséhez potenciálisan megfelelő területet (Pénzesgyőr-Hárskúti fáslegelő), ám akkor ez a próbálkozás megakadt, majd 10 évvel később, 2019-ben az Őrségi Nemzeti Park területére sikeresen visszatelepítettek néhány egyed (Szalafő, Őrségi Népi Műemlékegyüttes mögötti, villanypásztorral elkerített terület). Ukrajna, Szlovákia területén találni olykor Lengyelországból származó vadon élő példányokat, sőt Romániában több helyre is történt visszatelepítés. 2021-re az európai bölény populáció létszáma meghaladja a 6000 egyedet, ami a „sebezhető” természetvédelmi státusz helyett már a „fenyegetettség határán” kategóriába sorolandó.

4. kép: Európai bölénytehen és borja (Fotó: Marcel Langthim, Pixabay)